

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**Seraphici profundissimiq[ue] doctoris ordinis fratru[m]
mino[rum] diui Bonaue[n]ture cardinalis [et] sancto[rum]
cathalogo ascripti op[us] no[n] minus subtilissimu[m]
q[uam] speculatiuu[m] sup[er] ...**

Johannes Bonaventura <Kardinal, Heiliger>

[Nuremberga], [1515]

[Prologus.] Celebratissimi patris domini Bonaventure [...] perlustratio in
arcana secundi libri sententiarum

[urn:nbn:de:bsz:31-332944](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-332944)

Prologus in librum Secundum.

Electissimi patris domini Bonaventurae ordinis minorum apostolice sedis cardinalis et sublimitatis theologicę interpretis et in primis peritratatio in arcana secundi libri sententiarum.

De modo

hoc inueni quod deus fecit boiem rectu et ipse se infinitis immiscuit quonibus. Sollicite considerant patris libri. scilicet in fine principis pale intentione et totale principia illud occurrit ad quod suam inquisitione dicit sapiens esse pductas. *Ecclesi. vii. in verbo pposito. Tu enim cuncta tetastet i sapia. et plus defecisset quod profecisset. tade hoc se inuenisse fateat. quod deus fecerit boiem rectu et. In quo verbo duo claudunt. scilicet quod boies res cta formatio et rectitudo est a deo. et hoc tagit cum dicitur deus fecit boiem rectu. Aliud est quod boies miseria et obliquatio est a seipso et hoc tagit cum dicitur et ipse se infinitis immiscuit quonibus. In his autem duobus claudit terminus totius humane copredictionis ut cognoscat origine boni. et cognoscendo requirat. et ad illa pueniat. et ibi requiescat. Et ut cognoscat origine et principiu mali. et illud vitet et caueat. In his et claudit tota itentio tractatus libri patris. quod circa duo versat. scilicet circa boies pditione et eius de uatione. Boies autem pditio tagit cum dicitur deus fecit boiem rectu. Qualiter autem illud intelligitur quod deus fecerit boiem. rectum explicat. *Ecclesi. vii. c. ubi dicitur. Deus creauit boiem de terra. et dicit quantum ad corpus. Et in imagine sua fecit illum. hoc dicit quantum ad anime natura. Et iteru puerit illum in ipsam. hoc dicit quantum ad gratiam supaddita quod animam puerit ad deum p virtutibus habitus. et sic subiungit. et in se vestit illum virtute. In hoc verbo ostendit quod deus non tamen fecit boiem possibile ad rectitudinem suam et imagine pferendo. sed et fecit boiem rectu ad se conuertendo ipsum. Tu enim homo rectus est quoniam intelligentia ad equas summe veritati in cognoscendo voluntas pformas summe bonitati in diligendo. et virtus ptinuatur summe panti in operando. Hoc autem est quoniam homo ad deum puerit ex se toto. Primo igitur homo rectus est cum intelligentia veritati summe equas. equari autem dicitur non p oimoda pfectione vel impletione. sed p quadam imitatione. Si enim veritas ut dicit Anselmus. est rectitudo sola mente pceptibilis. et rectitudini non potest equari nisi rectu cum intellectu. noster equas veritati. necessario rectificat. Tu autem equatur. quoniam actualiter se puerit ad veritate. Veritas enim in actu diffinitur quod est ad equatio rei et intellectus. Intelligentia autem nra ad veritate puerit verificat. ac p hoc veritati equas et dicitur equas rectitudini rectificat. vnde sine veritate nullus recte iudicat. ut dicitur in li. de vera religio. et quod aspicit ad veritate iudicat recte in domino dicit symon Lucę. vii. Recte iudicasti. i. recte dixeristi vnde dicitur. *Si illi rectificat dicit voluntas summe beatitudinis pformatur. Summa enim bonitas est summa equitas sine iustitia. tanto enim melior quis quanto iustior. Sed ut dicit Anselmus. Iusticia est rectitudo voluntatis. nihil autem pformatur rectitudini nisi rectum. Dum ergo voluntas bonitati summe et equas conformat. necessario rectificat. Tu autem pformas cum ad ipsum conuertitur diligendo. vnde Hugo. Scio aia mea quod dicitur liquid diligis. in eius similitudine transformaris. Qui enim diligit bonitatem rectus est. Et hoc est quod dicitur *La. i. Recti diligit te. Recti enim ad tua bonitate sunt conuersi. et tua bonitas id eos inclinat. Unde aia experta clamat dicit quod bonus israel deus his qui recto sunt corde. Et quod soli recti experientur. id rectos decet collaudatio. Nihilominus rectificat. dum virtus summe potestati continuatur. Rectum enim est cuius mediu non exit ab extremis. Extrema sunt primum et vltimus. alba et o principium et finis. Operatio inter hec est mediu. p qua efficiens peruenit in finem. Illa ergo virtus recta est. cuius operatio est a principio primo. et ad fine vltimu. Quis ergo diligit aia virtus oia operat a deo. ppter deum. hinc est quod rectificat na est in operando. Nihil autem continuatur recto nisi rectu. cuius ergo virtus nostra summe potestati continuatur. absque dubio rectificat. et ex hoc homo non solum rectus. sed etiam rector et refficitur deus. penul. Et erit apud rectissimum rex cogre patris principibus populi cuius tribubus israel. Hoc autem erit in gloria quoniam virtus nostra ptinuabit diuine virtuti. tunc erimus****

omnipotentes voluntatis nostre sicut et deus sue. et ideo oes reges. et ideo omnibus pmittitur regnum celoz. *Fecit igitur deus boiem rectu dum ipsum fecit ad se conuersum. In conuersione enim boies ad deum non solum rectificabatur ad id quod sursum. sed etiam ad id quod deorsum. Homo enim in medio pstitus dum factus est ad deum puerus et subditus. cetera sunt ei subiecta ita quod deus oem veritates creatam subiecerat eius intellectui ad iudicandu. oem bonitate eius affectui ad vtendum. oem virtutem eius potestati ad gubernandu. Et hoc naque quod intelligentia conuersa est ad diuina veritate vendicat sapientia per qua oia diiudicat in quod dicitur *Sap. vii. Ipsa dedit mihi oim que sunt sciam ut scirem orbis terrarum dispositio nem. et virtutes celoz. initium et pseruatione et medietatem tepozum. anni cursus stellarum dispositiones. naturas animas lum. et iras bestiarum. vires herbarum. vim ventoz. et cognitiones boim. differētiarum virgultoz. et virtutes radicu. et que cūq; sunt absconsa et improuisa. Unde et adam omnibus nomina imposuit. Subiecit nihilominus voluntati oia ad vtendu. ut posset oia in vsum et vtilitate sua puertere. *Un ps. Dia subiecit sub pedibus eius. Un aplos dicit ad deum conuersis. *i. *1. cor. iij. Omnia vestra sunt. Subiecit etiam virtuti ad gubernandum. *Ben. j. Subijcite eam. scilicet terram. et dominamini piscibus maris et volatilibus celi. Ista autem recta boies pditio quas tum ad superius et inferius simul tangit in illo verbo. *Facias mus boiem ad imagine et similitudine nostra. et presit et. *Fecit ergo deus boiem rectu dum ad se pueredo sibi eum assimilauit. et per hoc omnibus pposuit. et sic p recta humane nature pditio. Et sequit miserabilis deuatio in hoc quod subditur. et ipse infinitis se immiscuit questionibus. In quo potest notari et modus labedi. et status in quem cecidit. Modus labedi in his tribus que dicitur in tria que in pto pderant. et tria que in hoc verbo proponunt. In pto naque est puerio. et auersio. et bonoz amissio siue exoliatio. Conuersio intelligit per immixtionem. auersio p finis priuationem. scilicet exoliatio per questionem. Nam conuersio facit prauum vel impurum. auersio infirmum. exoliatio medicum. et hoc totu tangit cum dicitur immiscuit se infinitis questionibus. potest etiam notari status in quem cecidit. Sic enim cecidit a rectitudine. ut pderet ipsas rectitudinem non rectitudinis aptitudinem. perderet habitum non appetitum. quod sic amisit similitudinem. ut tamen pertranseat in imagine. Quis igitur remansit appetitus sine habitu. ideo factus est homo querendo sollicitus. Et quod nihil creatum recompensare potest bonum amissum cum sit infinitum. ideo appetit. querit et nunquam quiescit. et ideo declinando a rectitudine. infinitis questionibus se immiscuit. Unde intelligentia auerendo se a summa veritate et gratia effecta ignara infinitis quonibus se immiscuit per curiositatem. *Ecclesi. vii. Est homo qui diebus et noctibus somnum non capit oculis. et intellexit quod oim operus dei nulla possit homo inuenire ratione. supple que finiat appetitum siue inquisitionem. immo generat aliam questionem et parit nouam contentione. et immiscet inextricabilem dubitationem ppter quod dicitur *Prover. xx. Honor est homini qui separat se a contentionibus. oes autem stulti miscuntur ptumelios. Tales sunt miseri boies qui intedunt fabulis et genealogijs infinitis. Quia sicut dicitur *1. timo. iij. Semper sunt discētes et nunquam ad sciam veritatis peruenientes. Voluntas discedendo a summa bonitate egena effecta immiscuit se infinitis questionibus per concupiscentiam et cupiditatem. Quia sicut dicitur *Prover. xxx. Ignis nunquam dicit sufficit. vnde et auarus non implebit pecunia sicut dicitur *Ecclesi. v. Ideo semper querit et mendicat. Sicut concupiscentia non satiatur. immo infinitis voluptatum questionibus implicat *Sap. xiiij. Oia comixta sunt. sanguis. homicidium. furtus. fictio. corruptio. et infidelitas. turbatio. peritium. tumultus bonoz dei immemoratio. animarum inquinatio. natulitatis immutatio nuptiarum inconstancia. inordinatio mechie et impudicitie. hec sunt questiones infinite que commixte sunt quibus immiscuit se homo dum voluntate deformauit a summa bonitate. Virtus autem discontnuando se a summa potestate facta infirma immiscuit se infinitis questionibus per instabilitate. vnde semper querit quietem et non inuenit. Unde *Esa. xij. Dominus immiscuit in medio egypti spiritum vertiginis. iste est spiritus instabilitatis p eo quod nihil potest stabilire. Un homo pto: est sicut puluis que projicitur ventus***************

a facie terre. **U**n in p̄. Auertete te facies turbabunt. auferes sp̄m te. et ideo erit tanq̄ puluis que p̄icit v̄tus a facie terre. Sicut igit puluis nō p̄t q̄scere q̄dū est v̄tus vertiginis. sic nec n̄a virtus stabilis p̄manere. et iō infinita loca querit et mutat. et mēdicat suffragia. Immiscuit igit se v̄s in finitio q̄ stionibus p̄ curiositates. dum cecidit a veritate in ignorātia p̄ cupiditatem dūz cecidit a bonitate in malicia p̄ instabilitatem dū cecidit a p̄ate in ip̄s tentia. Sic ergo i verbo p̄posito notat bois p̄ditio et eius d̄. uatio. et hoc solū inuencio determinatum in hoc libro.

Distinctio. j
de creatione humane nature quātū ad principia efficiēs in ḡnāl.

Reationes rerū. Post q̄ magister supra in p̄mo lib. determinauit d̄ mysterio trinitatis. p̄sequēter in h̄ sc̄do li. d̄terminat de rebus creatis. Et diuidit ista pars i duas. In p̄ma agit de creatione humane nature. in secūda de creatiōe angelice nature. infra di. ij. de angelica itaq̄ natura. p̄ma pars diuidit i duas partes. In p̄ma agit de bois p̄ditioe. In sc̄da de lapsu eius et tēratione infra di. xij. Videns igit diabolus etc. p̄ta pars h̄z duas. q̄ em̄ bō cōicat cū oibus creaturis. et cetera facta sunt p̄pter boz minē. iō p̄mo agit de cōditiōe rerū i ḡnāl. sc̄do h̄o in sp̄āl. infra. di. ij. de angelica itaq̄ natura etc. p̄ta ps h̄z duas. In p̄ma determinat de p̄ditio ne rez quātū ad princ̄

p̄ū efficiēs. in sc̄da vero quātū ad finē ibi. Et q̄ nō valet eius beatitudinis et c. p̄ma ps h̄z tres p̄tulas. In p̄ma p̄p̄nit veritatē que exprimit in scripture sacre autoritate. In secūda vero autoritatē explanat. ibi. Creator em̄ est et c. In tertiavero q̄ per illā autoritatē positiones erronee elidit. concludit vltio carū euacuatiōe. ibi. Hōzū ergo et similitū errorū et c. Et quilibet barū partū h̄z duas. In p̄ma nāq̄ parte p̄ponit autoritatē veritatis. In sc̄da platonis errorē. ibi. Plato nāq̄ etc. S̄ilr et sc̄da duas h̄z. In p̄ma explanat autoritatē et verba autoritatis. In sc̄da ponit errorē Arist. ibi. Aristō. h̄o duo etc. Eodē mō tertiā h̄z duas. p̄mo em̄ p̄cludit errorē ip̄robationē. sc̄do h̄o fidei p̄firmationē. ibi. Redam igit etc. **Creationē rerū** etc. q̄rif de ordine istius libri ad p̄cedere. **Lū** em̄ nos cognoscam creatorē p̄ creaturas. q̄ videmus p̄ speculū. et sc̄da debeat inchoari a notioribus nobis. ergo p̄t debuit agere de creaturis q̄ de creatore. ergo iste liber p̄m nō sc̄ds d̄ esse. **R̄n̄. dicēdū** q̄ supra cū actū est de creatore actū est de creaturis put sunt via ad pueniēdū in cognitio nē. nūc aut agit de cognitione rerū put cognitio de creatore

Ostēdit autoritate sacre scripture unū eē rerū principium nō plura vt quidā putauerunt.

Creationē rerū inuisibilium scriptura deū esse creatorem intū q̄ tēporis atq̄ omnium visibilium vel inuisibilium creaturarum in p̄mordio sui ostēdit dicens. In principio creauit deus celum et terram. His etenim verbis moyses sp̄i dei afflatus i vno b̄ principio a deo creatore mūdum factum refert. elidens errorem quorundam plura sine principio fuisse principia opinantium.

Platonis error. Plato nāq̄ tria inītia estimauit. deū. s̄. exēplar et materiam. et ipsam increatā sine principio. et deus quasi artificē nō creatorem.

Explanat autoritatem ostēdēs q̄d sit creare et q̄d facere.

Creator em̄ est q̄ de nihilo aliquid facit. Et creare p̄p̄rie est de nihilo aliquid facere.

Facere vero non mō de nihilo aliquid operari. sed etiā de materia. **Unde et homo et angelus d̄ aliqua facere s̄ non**

telligentias. ita q̄ per illos p̄diderit mūdum. et hic error ortū h̄z ex illo verbo. **Faciām** boies ad imaginē et similitudinē. q̄ deus loquatur angelis. Ex sc̄da expositiōe eliditur error aristotilicorū qui dixerūt mūdum conditum ab eterno. Si em̄ in principio temporis factus est ex nihilo. nō ergo fuit sine principio. et hic error ortū habuit ex hoc q̄ nō potuerūt videre q̄l ter mundus incepit. et quare tunc et non ante. Ex tertia expositiōe eliditur error platonicoz qui dixerunt principia mundi tria esse. s̄. deum materiam et exēplar. Si em̄ deus in filio sicut per exēplar eternum condidit de nihilo mundus. non ergo requiritur sc̄dm principium q̄d est exēplar. nec tertiū q̄d sit materia. Et hic error habuit ex hoc q̄ non potuerunt intelligere omnino quomodo aliquid fiat ex nihilo. Ex omnibus bis eliditur error manicheoz qui posuerunt principia mūdi c̄fectiua duo et iste eliditur p̄ subiectum dicte locutionis. **Creauit** deus celum et terram. lucem et tenebras. et hic error est omnibus vltioz. Et habent se gradatim. Nam p̄mus solū errat in eo a quo. Secundus errat in eo de quo et quādo. quia ex alio quo et ab eterno. Tertius errat in eo de quo. quia dicit factus esse

adminiculat ei. q̄ agit de p̄ditioe et lapsu. Nō p̄t aut cognoscere p̄ditio nisi prius cognoscat eius principium. principium autem huius p̄ditionis solus deus est. iō op̄ doctrinā huius libri se qui doctrinam p̄cedentis. et p̄ obiectum.

In vno principio a deo creatore mūdū factū refert. Quero pro quo supponat ille terminus principio aut p̄ creato aut p̄ icreato. Nō p̄ icreato. q̄ p̄positiōes sunt trāsitue. Nō p̄ creato. q̄ nihil creatū erat in quo fieret. **Et** ab eterno no fuerūt res i principio suo. s̄. deo. si ergo productio respicit egressum a deo. nullo mō p̄t stare p̄ principio increato. Nec p̄ creato. q̄ nō dum erat aliqd etc. **R̄n̄. dicēdū** q̄ p̄positio cū suo casuali tripl̄ p̄t accipi. Uno mō vt dicat pure ordinē. et e idē est facere i principio et facere aī aliqua. ita q̄ p̄notet p̄uatiōne respectu alicuius t̄p̄alis p̄ioris. et p̄notet p̄positiones respectu posterioris. Alio mō p̄t importare habitudinē mēsure. et tūc i p̄ncipio idē est q̄d in primo instanti t̄p̄is. Tertio mō p̄t importare habitudinē c̄e. et tūc sensus est in principio. i. in filio d̄e creasse fm̄ q̄ d̄ in p̄s. **Diā** i sapia fecisti d̄m. vt sic notet nō t̄n c̄ efficiēs. s̄ et exēplaris. **Q̄s** iste expositiōes vere sunt et catholice. et p̄ eas elidunt tres errores circa mūdi p̄ditiōnes. Ex p̄ma elidit error quorūdam moderno rū philosophātū q̄ dicitur mūdū esse factū ex tēpore sed mediāte intelligētia. ita q̄ deus primo fecit angelos et cum illis p̄didit mūdū. **Q̄** quos est p̄ma expositiō. Si em̄ deus in principio p̄ditio nis creauit mūdū. nō ergo primo angelos vel in

telligentias. ita q̄ per illos p̄diderit mūdum. et hic error ortū h̄z ex illo verbo. **Faciām** boies ad imaginē et similitudinē. q̄ deus loquatur angelis. Ex sc̄da expositiōe eliditur error aristotilicorū qui dixerūt mūdum conditum ab eterno. Si em̄ in principio temporis factus est ex nihilo. nō ergo fuit sine principio. et hic error ortū habuit ex hoc q̄ nō potuerūt videre q̄l ter mundus incepit. et quare tunc et non ante. Ex tertia expositiōe eliditur error platonicoz qui dixerunt principia mundi tria esse. s̄. deum materiam et exēplar. Si em̄ deus in filio sicut per exēplar eternum condidit de nihilo mundus. non ergo requiritur sc̄dm principium q̄d est exēplar. nec tertiū q̄d sit materia. Et hic error habuit ex hoc q̄ non potuerunt intelligere omnino quomodo aliquid fiat ex nihilo. Ex omnibus bis eliditur error manicheoz qui posuerunt principia mūdi c̄fectiua duo et iste eliditur p̄ subiectum dicte locutionis. **Creauit** deus celum et terram. lucem et tenebras. et hic error est omnibus vltioz. Et habent se gradatim. Nam p̄mus solū errat in eo a quo. Secundus errat in eo de quo et quādo. quia ex alio quo et ab eterno. Tertius errat in eo de quo. quia dicit factus esse